

Hoe organiseer je scholen zo dat leerlingen én docenten optimaal kunnen leren? Want dat die organisatie niet altijd goed verloopt, is een van de oorzaken van het huidige lerarentekort.

Hoogleraar onderwijskunde **Klaas van Veen** constateert te vaste structuren en vreemde kronkels.

KIRSTEN OTTEN

HH / RICHARD BROCKEN

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/KLAAS.VAN.VEEN

‘Echt goed lesgeven doe je er niet even bij’

Als zijn tante niet zo doortastend was geweest, was Klaas van Veen misschien in een heel andere tak van sport beland: ‘Ik was zo’n gemiddelde zeventienjarige die geen idee had wat ie moest gaan doen met zijn leven. Op een dag nam mijn tante mij apart en zei: “Ik heb goed nieuws en ik heb slecht nieuws. Het goede nieuws is dat ik weet welk beroep echt bij jou past en het slechte nieuws is dat je het een hele stomme opleiding vindt.” De Pabo had toen al last van haar imago, maar mijn tante wist mij toch te overtuigen.’ Die opleiding blijkt in de praktijk lang zo ‘stom’ niet. Tijdens de stages wordt Van Veen geraakt door de magie van het lesgeven: ‘Die gretigheid van kinderen om te leren, als je merkt dat kinderen ergens komen dankzij jou. Als ze van tevoren denken “dat lukt me nooit” en het lukt tóch.’ Tegelijkertijd ziet hij dan al dat er in de organisatie van scholen dingen misgaan en hij mist het ‘echte studeren’.

Ideologie

Na de Pabo kiest hij dan ook voor de studie onderwijskunde in Nijmegen, waar hij in 1998 begint aan een promotieonderzoek naar hoe docenten omgaan met vernieuwingen. ‘Daar was een directe aanleiding voor, want in dat jaar werden de Tweede Fase en het Studiehuis ingesteld in het voortgezet onderwijs. En ik merkte dat er iets raars aan de hand was. Veel docenten kwamen met goede argumenten waarom deze vernieuwingen niet konden slagen, maar ze kregen te horen: “Jouw weerstand vertelt dat je traditioneel bent, ouderwets, lui, moe...” Die docenten werden overruled door bestuurders, door

Klaas van Veen (1970) studeerde, promoveerde en werkte als lerarenopleider en universitair docent aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Van 2005 tot 2013 was hij universitair hoofddocent aan de Universiteit Leiden. Vervolgens werd hij in Groningen hoogleraar aan de universitaire lerarenopleiding, verantwoordelijk voor het onderzoeksprogramma ‘The pedagogy and effectiveness of teacher learning’. Tevens is hij vice-decaan van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en formeel directeur van de Lerarenopleiding.

schoolleidingen, experts, politici,... Allemaal mensen die vonden dat ze het beter wisten dan zij die dag in dag uit op die scholen bezig waren. In 2003 concludeerde ik in mijn proefschrift dat deze grootschalige vernieu-

wingen voornamelijk gebaseerd waren op ideologie in plaats van empirische evidentie. De commissie Dijsselbloem bevestigde vijf jaar later die conclusie, tot grote frustratie van vele leerkrachten, die nu achteraf alsnog in hun gelijk werden gesteld.’

Waarom 50 minuten?

Sinds eind 2013 is Van Veen hoogleraar in Groningen, directeur van de lerarenopleiding en sinds anderhalf jaar vice-decaan van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen. Zijn huidige onderzoeksprogramma richt zich op het optimaliseren van het leren van zowel leerlingen als van docenten. ‘Op de manier waarop scholen zijn georganiseerd is behoorlijk wat aan te merken,’ vindt Van Veen: ‘Drieëndertig kinderen in één klas, is er een onderwijskundig principe dat dat rechtvaardigt? En die lessen van vijftig minuten... waarom is daarvoor gekozen? En is dat voor het leren en lesgeven optimaal? Volgens mij zou je zoiets veel meer moeten laten afhangen van het leerdoel, de leerlingen die je voor je hebt, hoe jij lesgeeft, wat de inhoud van de les is... Tal van factoren die bepalen hoelang je ergens mee bezig bent. Dat soort onderwijskundig denken gebeurt wel, maar we zitten heel erg vast in structuren die ooit zijn bedacht.’

Slecht imago

Dat die organisatie niet altijd deugt, is volgens Van Veen een van de oorzaken voor de huidige problemen in het onderwijs. ‘Het beroep van docent heeft een slecht imago: je hebt weinig professionele autonomie, er wordt weinig beroep gedaan op jouw intellectuele capaciteiten, de werkdruk is hoog en je

verdient er ook nog eens weinig, zo wordt er gedacht. En deels klopt dat ook – die lonen in het basisonderwijs zijn gewoon echt te laag. Trek die salarissen gelijk met het voortgezet onderwijs! Dertig jaar geleden vond men het terecht dat je als hbo'er minder verdiende dan iemand met een academische graad. Tegenwoordig is dat onacceptabel, maar de politieke wil om dit aan te pakken ontbreekt vooralsnog. Eigenlijk gaat niemand het basisonderwijs in vanwege het salaris, maar vanwege de passie voor die kinderen en dat leren. Maar op een gegeven moment gaat dat salaris je wel enorm irriteren.'

Vreemde kronkel

Oplossingen om het onderwijs aantrekkelijker te maken worden nu vooral gezocht in het uitbreiden van het takenpakket. Zo zijn veel docenten tegenwoordig ook druk met managementtaken en 'mentoring', extra taken, die meer loon opleveren. 'Een vreemde kronkel,' aldus Van Veen. 'Je kiest niet vol overtuiging voor een bepaald beroep om er vervolgens allerlei andere taken bij te gaan doen. Het leidt de aandacht af van het lesgeven zelf. Terwijl je mensen voor de klas wilt die met hart en ziel voor het onderwijs

gaan. Echt goed lesgeven doe je er niet even bij.'

Hoe hopeloos is de situatie in Nederland nu eigenlijk? In de media lezen we geregeld dat het niveau van ons onderwijs daalt. 'Die ratings zijn allemaal heel twijfelachtig. Ons onderwijs is wereldwijd gezien nog altijd van hoog niveau. Er zijn wel schoolsystemen die een slag beter zijn, zoals in Finland, maar het is onmogelijk zo'n totaal andere aanpak zomaar over te planten naar Nederland.

Schoolbesturen meer armslag

Ondertussen kampen we hier al wel ruim vijftien jaar met een lerarentekort. Met kunst- en vliegwerk weten scholen het vaak wel te regelen, bijvoorbeeld door mensen onbevoegd voor de groep te zetten en ze gelijktijdig op te leiden. Daar wordt het onderwijs niet beter van. Maar volgens mij begint landelijk het besef wel door te dringen dat er iets aan het beroep zelf moet gebeuren. En de sleutel ligt op dit moment bij de schoolbesturen. Zij hebben sinds een aantal jaren veel meer armslag. Zij verdelen het geld en bepalen wie ze aanstellen. Maar ze hebben ook de ruimte scholen zó te organiseren dat het aantrekkelijk wordt er te werken.

Kleinere klassen, minder lessen, de focus op doceren in plaats van op randtaken, zodat je echt ruimte voor lesgeven creëert. Ik heb het gevoel dat het besef van de urgentie en de eigen mogelijkheden toeneemt bij die besturen.'

Zin geven

En hoe zorgen we dat jonge mensen de lerarenopleidingen weer weten te vinden? 'Wanneer de ruis om het vak verdwijnt, komen ze vanzelf weer. De focus moet weer op het lesgeven zelf komen te liggen en op de enorme waarde daarvan. Als docent ben je dagelijks bezig met het vormen van mensen. Aan het eind van de dag of tijdens een les merk je dat kinderen opeens iets snappen, opeens iets kunnen, daar zit de kick! Wanneer dat lukt, ben je als docent soms haast trotser dan het kind zelf. Kinderen willen de complexe werkelijkheid beter beheersen, begrijpen. Ze willen dat jij ze een perspectief biedt, vergezichten laat zien, structuur geeft. Als je zin wilt geven aan je leven, iets wilt betekenen voor anderen, dan is onderwijs een van de mooiste terreinen om bezig te zijn!'